

איך יכולים לנחש שהנער הבשיל עד רֶקֶב כבר?

חמש אפיגרמות

מיוונית עתיקה: אסף רוט

סטֵרְטוֹנוֹס (Στράτωνος) הוא משורר הלניסטי בן המאה השנייה לספירה שחי בעיר הרומית סְרְדִים שבאסיה הקטנה וכתב ביוונית. הוא מוכר בעיקר בשל תפקידו כעורך הספר השנים־עשר באנתולוגיה היוונית "המוזה הנערית" (ἡ μουσα παῖδων), שמכנסת עשרות אפיגרמות הומראוטיות פרי עטו, לצד כאלה שמיוחסות למלאגרוס, קאלימכוס, אסקלפיאדס ואחרים. "מי שיקרא, יום אחד, בשירים הקטנים שחיברתי", כותב סטֵרְטוֹנוֹס במכתם ה־258 שחותם את האסופה, "עוד יהגה בטעות – 'בטח כתב קורותי' / אך האמת שאני מחדד מילותיי לזולת – / מי שאוהב נערים – אֵל הכשירני לכך". המכתם הזה מדגים היטב את הטון האירוני והמתחכם של סטֵרְטוֹנוֹס, ובה בעת מתאר את שירתו של סטֵרְטוֹנוֹס כמכלול: גלריה של תמונות מחיי האהבה של גברים ונערים רומיים בימיו. במכתם 190, הדובר של סטֵרְטוֹנוֹס מעלה את האהוב לדרגה אלוהית ממש, ואף שהוא מצוי במרחב השירי שמאפשר לו לדמיין ולפנטז כאוות נפשו, הוא מסתפק בהפרחת המשאלה להפוך לתולעת, כדי שיוכל להתקרב לצלמית שמעוצבת בדמותו של אהובו הבלתי־מושג.* אופיייה המיני של המשיכה של הדובר־מאהב אל הנער, שנרמזת במכתם מספר 190, הופכת למפורשת יותר במכתם מספר 208. מכתם פתלתול זה מציג רעיון דומה, אך דומה שהוא גם מבקש לעורר מינית את קוראיו. במכתם 201, הכוח שיופיו של הנער מקנה לו ביחס למאהב הבוגר מטשטש במידה רבה את יחסי הכוחות הא־סימטריים הקשיחים שמתקיימים בעולם המוסכמות החברתיות בנות הזמן והמקום.

במכתמים 248 ו־178 הדובר של סטֵרְטוֹנוֹס משתמש בטון המתחכם שמאפיין את שיריו כדי להעלות שאלה בסיסית הנוגעת לקוד החברתי הרומי, ולפיו מגע מיני בין גברים הוא לגיטימי רק כל עוד מדובר בגבר בוגר ובעל זכויות שמעוניין בנער צעיר** בן למעמד נמוך יותר, שעדיין לא סיים את תהליך ההתבגרות. אחד הסממנים החיצוניים המסורתיים שמסייעים להבחין בין נער, קרי מושא־תשוקה לגיטימי, לבין גבר שכבר איננו נתפס ככזה

* ואפילו לא לנער עצמו! גלגול מודרני של המוטיב הזה עשוי לעלות בזיכרוננו, כפי שהוא מופיע במילות השיר של ז'ק ברל: "laisse-moi devenir l'ombre de ton ombre, l'ombre de ta main... l'ombre de ton chien..." ("תני לי להפוך כך / לצל צלך או / לצל ידך או / לצל כלבך" – בתרגום דורי מנור).

** במכתם הרביעי שבאסופה שלו, סטֵרְטוֹנוֹס מזכיר את טווח הגילים 12-17.

— הוא הופעת שְׁעַר הפנים. סטרטונוס מאתגר את התפיסה הזאת, ובעשותו כן הוא מבצע מהלך מעניין ביותר: הנער הוא כבר לא רק מושא תענוגות חסר שם ופנים, אלא הופך להיות סובייקט מובחן וייחודי, שהמשיכה אליו חורגת מהתשוקה הבסיסית בלבד. אמנם במכתם מספר 248, למשל, סטרטונוס מדמה את הנער לסוג של סחורה — פרי שבשלותו, כלומר, פרק הזמן שבו הוא "ראוי לשימוש" הוא מוגבל — אבל זוהי נקודה אחת על רצף, שמצדו השני מזדהרת הצהרת האמונים הנרגשת שמופיעה במכתם 178. בנקודה הזאת יש משהו שנרמז מתוך הכסות המחוספסת והסרקסטית של רוב שיריו ההומו־ארוטיים של סטרטונוס, והוא מזכיר לרגע אהבה ממש.

כמה מילים על המשקל של השירים: האפיגרמות היווניות מבוססות לרוב על הבית האלגי: דיסטיכון המורכב מטור אחד של הֶקְסַמֶטֶר דֶקְטִילִי, וטור נוסף שמורכב משתי צלעות שוות שכל אחת מהן מכילה שני דקטילים והברה ארוכה נוספת (מה שיוצר צזורה — הפסק נשימה קצר — במרכזו של הטור השני). האפיגרמה כוללת בדרך כלל שני בתים אלגיים מסוג זה, אבל עשויה לכלול גם בתים רבים, ולהגיע לעשרות טורים. המשקל בשירה היוונית הוא כמותי, כלומר, מבוסס על אורכן של ההברות — טכניקה שאיננה אפקטיבית בעברית המודרנית — ולכן בתרגום שלפנינו עיבדתי את הבית האלגי למשקל סילבו־טוני המבוסס על הטעמתן של ההברות.

א"ר

מכתם 190:

אֲשֶׁר חָלְקוּ שֶׁל פֶּסֶל, כְּפִי שֶׁאֲשֶׁר חָלְקוּ שֶׁל הַחֶמֶר –
מִי שֶׁהִשְׁכִּילוּ לְשִׂאת אֶת עַל יְפִיָּהּ הָאִים.
אֲנִי תוֹלֵעַת עֶשְׂוֹנִי! לְשֶׁבֶל־רִירָה שֶׁל תוֹלֵעַת,
כֵּן אֲכַרְסֶם לְאִטִּי דֶּרֶךְ צִלְמִית שֶׁל דְּמוּתָהּ.

מכתם 208:

הו, פִּנְקסוֹן* בַּר מֶזֶל, אֲנִי לֹא מְקַנָּא, זֶה בְּסֹדֶר.
נֶעַר אוֹתָךְ יֶאֱסֹף, בֵּין אַצְבָּעוֹת יֶאֱחֹזֶה,
בְּטַח סָמוּךְ אֶל הַדֶּף יִגְלָגֵל עַל שְׁפָתָיו אֶת מְלִיָּה,
אוּ יִטִּילָךְ אֶל חִיקוֹ... אוֹי, בַּר מֶזֶל שְׁאַתָּה!
בֵּין גְּלִימוֹתָיו, בְּפִיסִים, תְּשׁוּטֵט בְּלִי מוֹרָא דֶּרֶךְ קֶבֶעַ
כֶּךְ שְׁתּוּכֵל לְהִרְהִיב עוֹז וְלִלְטֹף לִירְכִיו.
בְּטַח בְּרִגְעַ תִּזְכָּה לְקִשְׁקֵשׁ עָמוּ, נוֹ, אֲזַי קְדִימָה –
אֲנֵא, סְפֻרֹנְצִיק חֲמוּד, זֶרֶק לֹא מְלָה גַם עָלֵי.

מכתם 201:

אִם לֹא יִגִּיעַ מִיָּד, לֹא אֶקְבִּיל שׁוּב פָּנָיו שֶׁל קְלָאוֹנִיקוֹס.
כֵּן, בְּחַיֵּי שְׁאֲנַעֵל – לֹא, אֲנִי לֹא אֲשַׁבֵּעַ.
אִם סֶתֶם שְׁקַע בְּחִלּוֹם, הוּא עֲשׂוּי כָּבֶר מְחָר לְהוֹפִיעַ:
לֹא תִפְרִידְנוּ, הֲרִי, רַק יִמָּמָה בּוֹדְדָה.

* הספר שסטרטונוס מדבר עליו היה, כיאה לזמנו, מגילת פפירוס, כפי שמציינים המתרגמים פאטון (Paton) ואוברטון (Aubretton). יש לתת את הדעת, אם כן, לצורתו הגלילית המוארכת.

מכתם 248:

אֵיךְ יְכוּלִים לְנַחֵשׁ שֶׁהַנַּעַר הַבָּשִׁיל עַד רָקֵב כָּבֵר, *
אִם מִבָּלִים לְצַדּוֹ, יַחַד, לֵילוֹת כִּימִים?
אֵיךְ תַּעֲנוּג שֶׁל אֶתְמוֹל לֹא מֵתוּק כָּבֵר, הַיּוֹם, כְּמִקְדָּם?
מָה נַעֲשֶׂה בַּמִּמָּתָק, לָמָּה מִחֵר פֶּגַע תִּקְפוֹ?

מכתם 178:

אֵשׁ נִדְלָקָה בִּי בַּיּוֹם שֶׁתְּאֻדִּים הִזְהִיר אֶת הָאֶפֶק:
שָׁמֶשׁ בִּינוֹת כּוֹכָבִים, אֹר שִׁקְדִים לוֹ אַחֲיו.
לֵילָה – תִּבְעֵר בִּי עוֹד אֵשׁ, אֶף עַל פִּי שְׂזָקְנוֹ מְצִמָּח, **
זֹאת כִּי הִגַּם שִׁשְׁקָע, שָׁמֶשׁ הוּא שָׁמֶשׁ לָעַד.

* סטרטנווס מתייחס כאן לרגע הקריטי של הופעת שְׁעַר הפנים אצל הנער, מה שמסמן את המעבר מנערוּת לבגרות, ובהתאם, את סיום התקופה שבה ראוי שייתפס כאובייקט תענוגות לגיטימי לפי המוסכמה הרומית. ראו הרחבה בנושא זה בדברי המבוא.
** ראו הערה קודמת בדבר הופעת שְׁעַר הפנים אצל הנער.